

911.372.7

УЧЕШЋЕ ГРАЂАНА И НЕВЛАДИНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ПЛАНИРАЊУ РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА - на примеру општина Прибој и Пријепоље-

Марија Ћирковић¹

Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд

Абстракт: У раду је приказан значај укључивања грађана, како самостално, тако и у виду разних удружења у процес израде и реализације стратешких пројеката за развој локалних заједница. У том циљу, спроведена је анкета на територији општина Прибој и Пријепоље. Резултати анкете би на најрелевантнији начини могли показати колика је заинтересованог самог становништва да учествује у развоју општине, као и заинтересованост локалних власти да их у то укључе.

Кључне речи: партиципација грађана, невладине организације, стратешко планирање и пројекти, развој локалне заједнице

Abstract: The paper deals with the importance of the inclusion of the population, as independent, and in the form of various associations in the development and implementation of strategic projects for the development of local communities. To this end, the survey was conducted in the municipality of Priboj and Prijepolje. The survey results show how concerned the population to participate in the development of their municipalities, as well as the interest of local authorities to include them in the development of local communities. Key words: participation of citizens, non-governmental organizations, strategic planning and projects, development of local communities

Увод

Стратешким планирањем и партиципацијом грађана, која је најизразитија у овом неформалном облику планирања, бавили су се многи аутори. То је један од начина да се планске одлуке стручњака учине што објективнијим, а сам план ефикаснијим. У последње време придаје се велики значај учешћу грађана, што нас уједно води ка изградњи демократског, цивилног друштва и укључује у европске интеграционе процесе. Постоје различита мишљења о важности партиципације грађана, о њеним ефектима и мери у којој је треба примењивати, али стратешко планирање је без ње непотпуно.

¹ e-mail: m.drobnjakovic@gi.sanu.ac.rs

Локално стратешко планирање је нови, савременији облик планирања у свету. Уведено је 50-их година прошлог века као начин за остваривање циљева у приватној сфери. Оно представља „одговор“ на смернице усаглашене у Локалној Агенди 21, која инсистира на развијању свести и одговорности свих учесника за локални одрживи развој (Лазаревић Бајец Н., 2004), као и на смернице дате у Хабитат Агенди које се односе на партнерство свих нивоа власти и других чинилаца у процесу децентрализације, јачању локалне самоуправе и снажењу локалних заједница (И. Стефановић, Ћ. Милић, 2007). Најбитније код стратешког планирања је то да је засновано на међусекторској сарадњи и партиципацији, који методе омогућавају објективно сагледавање стања и ситуације. Према Р. Чолић (2005) на нивоу локалне заједнице план се прави у складу са развојном фазом у којој се заједница налази, а стратешка питања развоја, која су најчешће предмет конфликта интереса, у домену су планова за усмеравање управљања развојем, па тако стратешки планови постају простор за демонстрацију овог партиципативног приступа. У оваквом плану се покушава постићи концензус свих актера око кључних опредељења, оживљавање интереса и мобилизација свих актера, као и подела одговорности.

Организација локалних заједница је веома сложена, сачињена од система и подсистема унутар разних сектора. Није једноставно подстаћи њен развој, у којем би требало да буду укључени сви њени елементи. Али, основно правило којег се треба придржавати јесте поштовање специфичности сваке локалне заједнице, како њених природних тако и људских ресурса и вредности које владају међу њима. Стратегија треба да укаже на предности мањих средина и на те специфичности које треба неговати и задржати. То не може остварити сама локална власт, већ мора бити остварена сарадња са грађанима и другим телима, и то преко јаких институција. К. Петовар (2002) истиче да то подразумева између осталог: „сарадњу са локалним властима и актерима привредног и социјалног развоја, и укључивање трећег сектора и испитивање пулса и спремности на ангажовање удружења грађана, невладиних и непрофитних организација.“ У планирању развоја заједнице не треба да учествују само они који доносе одлуке, већ и сви они на које се те одлуке односе. Укључивање актера у свим фазама планирања карактеристика је овог процеса и ослања се на шире укључивање заједнице, интересних група, јавности, локалне власти, јавних служби, приватних профитних организација, НВО, грађана, медија, цркве и др., који помажу планирању развоја који је ближи реалним потребама грађана.

Партиципација грађана у стратешком планирању

Речи „партиципација“ и „партиципативан“ први пут се у области развоја помињу шездесетих година 20. века, а пратиле су настојања да се први велики неуспеси приступа „одозго-наниже“ у развојним пројектима избегну укључивањем свих актера, тј. приступом „одоздо-навише“. Партиципација је, заједно са интеграцијом, неопходна у области планирања и заштите животне средине у савременим условима, јер се обухвата све већи број актера са различитим вредностима и интересима везаним за простор. Активно укључивање јавности захтева отворену арену за расправу, размену и унапређење идеја, развој свести, промену начина организовања и нова сазнања. Пример активног учешћа могао би бити дијалог покренут са властима и заједницом, организована медијска кампања, покренута акција едукације јавности (петиције, леци о проблему, разне радионице, часописи, плакати и презентација проблема јавности, едукација у школама), утицај на деловање и одлуке власти, учествовање у телима која се баве проблемом, па чак се кроз тужбе користити и судовима. Р. Чолић (2005) наводи да се партиципација ослања на демократију у одлучивању и на људска права, па се њом постиже и виши ниво демократичности, уз поштовање легитимних права свих учесника, виши ниво поверења, заједничка добробит за заједницу, као и транспарентност и јавност поступка. Дакле, укључивањем грађана повећава се поверење јавности, стварају се услови да грађани подрже одређене одлуке надлежних органа, али је могуће и да се избегну неспоразуми и могући проблеми у каснијим фазама одвијања пројекта.

Најважнији документ којим се регулише учешће јавности у доношењу важних одлука у планским процесима, јесте *Архуска конвенција*² о доступности информација, учешћу јавности у одлучивању и доступности правосуђа, у питањима која се тичу животне средине. Основни циљ Конвенције је да се помогне јавној управи држава чланица да успоставе јасна правила у ове три области, са циљем да се функционисање јавне управе учини ефикаснијим, квалитетнијим и на задовољство грађана. Уз учешће јавности³ даје се стваран легитимитет одлукама које доносе надлежни органи. Поред Архуске конвенције, постоје и многи други међународни споразуми који садрже

² Архуска конвенција је усвојена на Четвртој министарској конференцији „Животна средина за Европу“, одржаној у Архусу, Данска, 1998. године

³ У ширем значењу по члану 2. Архуске конвенције „јавност је једно или више физичких или правних лица и у складу са националним законодавством или праксом, њихова удружења, организације или групе“

одредбе о учешћу јавности, нарочито у области животне средине, као што су: Рио декларација о животној средини (1992), Локална Агенда 21 (1992), Конвенција о грађанској одговорности за штете настале услед активности које су опасне по животну средину (Лугано, 1993), Протокол о стратешкој процени утицаја на животну средину (Кијев, 2003); у ЕУ разна упутства и конвенције прокламоване од стране европског парламента и Савета и сл.. На основу Архуске конвенције, у Србији су уврштене одредбе којима се регулишу права грађана, њихове слободе, односи са јавном управом у многим законима. Неки од њих у којима је регулисано учешће грађана у доношењу одлука и укључивање у разне пројекте су: Закон о планирању и изградњи према којем јавност има могућност да изнесе примедбе и сугестије на планове и пројекте изложене на јавном увиду, обавезујућем према наведеном Закону. Затим, Законом о локалној самоуправи (ЛСУ), Закон о удруживању грађана у удружења, друштвене и политичке организације, Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја и другим.

Са партиципацијом ипак треба бити обазрив, јер може имати и негативне ефекте у појединим фазама процеса планирања. Нпр. грађани често уопште нису заинтересовани да учествују у припремању и доношењу одлука, у претераној мери може да одвлачи средства предвиђена за пројекат, више се пажње посвећује старим и садашњим проблемима него визијама, неразумљивост језика којим су написани плански документи за шире масе, нереална очекивања актера, претерана партиципација успорава планерски поступак и др. Међутим, њена успешност зависи од већег броја фактора, а један од кључних јесте квалитет информација којима актери располажу, начин на који до њих долазе и користе их. Свака фаза плана требало би да укључује заједницу на начин на који ће се најбоље сагледавати и остварити заједнички интереси, и то:

- на самом почетку када се дефинише листа учесника и активности;
- у почетној фази дефинисања проблема (када се кроз теренска истраживања спроводе разне анкете међу становништвом различитих афинитета и интереса, или упитници који се постављају институцијама како би се одредили конкретни проблеми);
- када се формулишу основни циљеви развоја (нпр. отворен веб сајт где свакодневно грађани могу да критикују постављене циљеве и дају сугестије, отворен приступ информацијама и учествовање у утврђивању приоритета);
- приликом вредновања планских и пројектних решења (грађани би требало да имају увид у планска документа, нпр. јавна расправа као најпопуларнији облик укључивања локалних актера);
- у фази имплементације (праћење резултата, учовање промена).

Развој целокупног друштва заснива се на развоју локалних заједница, са њиховим специфичностима, малих животних целина које отварају простор за активно и непосредно деловање грађана и потпуно преузимање грађанских одговорности. То омогућава боље уочавање расположивих потенцијала на нивоу локалне заједнице и предлагање каснијих решења. Сарадња свих сегмената унутар локалне заједнице је важан потенцијал и требало би да буде усмерени ка добробити свих грађана. Она се изражава кроз сарадњу три сектора: јавни, приватни (профитни) и невладин (непрофитни) сектор. Један од начина укључивања грађана у процес одлучивања јесте гласање на изборима, када се опредељују за ону партију чији је програм најблискији њиховом мишљењу. Други начин учешћа појединца у одлучивању и развоју заједнице, јесте улагање средстава у одређене области, чиме утичу на економски и социјални развој заједнице, те и подизању квалитета живота. Трећи и најбитнији начин је удруживање грађана на основу њихових заједничких афинитета, где уносе одговарајућа знања да би постигли одређени циљ у складу или не са државном заједницом (Радељић Н., 2006). У томе и лежи снага непрофитног, невладиног сектора, јер може да делује у сарадњи са владиним сектором, али и ван њега директно му се супростављајући, или га подржавајући, али увек указујући на недостатке и мане, покушавајући неким активностима и прикупљеним релевантним подацима да их надоместе.

Улога и значај невладиног сектора у доношењу одлука

Постојање различитих типова одрживих и јаких непрофитних организација (НВО) доприноси очувању и развоју демократских вредности и институција у сваком друштву. Посматрано кроз историју, први зачеци идеја о могућности организовања људи на начин који је различит од традиционалног организовања државе или цркве, настаје у периоду покрета реафирмације у Немачкој у 16-ом веку. Прве претече модерних НВО јављају се у 19. веку као облици деловања верских покрета и у оквиру покрета жена. Код нас је постојао обичај звани „моба“, где су се људи самоорганизовали и помагали једни другима без икакве надокнаде (Павличић С., 2007). Удружења грађана постављају се данас као нови даваоци услуга у делатностима у којим је до сада постојао монопол државних служби (здравство, образовање, социјално и пензионо осигурање...). Држава сада мора да их прихвати и да пристане на њихово постојање. Посредством НВО партиципација је постала „полуга“ за повећање фондова, јер оне комбинују професионалност и партиципативност, а избегавају бирократизовање поступка. Временом су постале главни посредник за остваривање тржишних и политичких циљева донатора, а све мање су укључени локални партиципанти са циљевима и на начин који

користи најпре онима којима је потребна помоћ (Вујошевић М., 2004) . Невладине организације постоје као израз јавне бриге о питањима због којих су формиране, те могу бити извор стручних мишљења. Оне су нека врста „барометра“ мишљења највише погођених припадника јавности, делујући као савест друштва по одређеном питању. Њихов идеализам огледа се у сталном притиску да свет учине бољим. Подстицање развоја трећег сектора (удружења грађана, невладине организације и др.) према Ксенији Петовар (2006) је веома значајно за развој општине, нарочито за програме којима се подиже квалитет живљења у локалној средини, али уз укључивање различитих удружења грађана у остваривање ових програма. Овде се не даје примарни значај економском интересу, него и мотивацији грађана да унапреде услове живљења у својој локалној заједници. Успешно учешће јавности донеће непосредну корист по одређеном питању јер подразумева придобијање информација о жељама и интересима грађана, чиме се обезбеђује мишљење свих заинтересованих страна и боље познавање и подршка појединих питања о којима се доноси одлука.

Активности удружења грађана у општинама Прибој и Пријепоље⁴

У другом делу рада анализирано је учешће јавности на простору прибојске и пријепољске општине, као и пројекти којима су невладине организације са овог простора покушале да утичу на одлуке локалних власти и да допринесу унапређењу квалитета живота грађана. У ту сврху урађена је анкета НВО до чијих представника се могло доћи на терену, а добијени подаци су послужили за утврђивање односа и „климе“ између локалних власти и јавности, уопште.

Садржај анкејиној листи⁵:

1. Назив невладине организације?
2. Колико дуго постоји?
3. Ког типа су пројекти којима се организација бави и њихов временски опсег?
4. Да ли је пројекат реализован/до које фазе и какви су његови ефекти?
5. Начин финансирања пројекта (донације, конкурси, спонзорство општине)?
6. Да ли је то пројекат у којем се прима или даје знање?

⁴ Детаљније о положају општина Прибој и Пријепоље, карактеристикама и њиховим међусобним односима видети у Ћирковић М. (2007)

⁵ Анкета је спроведена на терену 2008. године, па се сви наведени резултати у даљем тексту односе на до тада посматрани период

7. Колико је учешће локалне заједнице (грађана)?
8. Какви су односи са локалном власти?
9. Који је разлог неповерења грађана према НВО?

На основу одговора на питање о финансирању НВО и сарадњи са локалном власти, могу се издвојити два правца, тј. струје невладиних организација на простору прибојске и пријепољске општине: једне које су делом или потпуно финансиране од локалних власти и сваки пројекат се остварује у сарадњи и договору са њом и друге које се финансирају искључиво од донација или сопствених извора, а степен сарадње са локалном власти зависи од типа пројекта и проблема који се у њему обрађује.

НВО са највишим степеном сарадње са општинском власти

1. *Mersy Corps* је једна од 5 организација која је основана од стране CRDA у циљу смањења штете на простору Србије од стране Америке у време бомбардовања. Деловала је на просторима Србије 6 година и завршила своје активности 1. јула 2007. године. Велики број пројеката је предложен и финансиран од стране *Mersy Corps* на подручју прибојске и пријепољске општине. Настојало се да се најпре реализују пројекти који су неопходни грађанима ових општина, а листа приоритета се правила на основу изнетих проблемима грађана на, тим поводом сазваним, зборовима грађана по месним заједницама. Имали су потпуну сарадњу са општинском власти и пројекти су делом реализовани под њиховим окриљем. Да би се обезбедила реализација пројеката који су заиста у интересу грађана, *Mersy Corps* је финансирао највише 70% сваког пројекта, бар 5% су морали да обезбеде сами грађани (било у материјалу, раду или новцу), како би показали своју заинтересованост, а остатак средстава општина. Радом ове организације, сви су имали једнаке шансе, тако што су грађани могли да дођу отворено са својим предлозима, а њихови проблеми да буду уврштени на листу приоритета. Најпре су реализовани они пројекти који су били најпотребнији локалној заједници. Сваки пројекат или предузета активност *Mersy Corps* је адекватно медијски пропраћена и редовно су се о њима грађани могли информисати. Организоване су трибине, меморандум о сагласности, информације су достављане путем радио и ТВ станица, огласних табли итд. Организован је и сајам пројеката где се, искључиво на основу већинског мишљења грађана, одлучивало који од предложених пројеката ће се реализовати. Највећи значај ове организације је управо у томе што су се решавали конкретни проблеми локалних заједница. Наравно, нису сви пројекти са листе реализовани, јер се обично ради о већим пројектима, који за тако релативно кратко време

деловања ове организације нису могли бити завршени. Остављено је у обавези општине да их спроведе до краја, па су тако неки од њих уврштени у локалне стратегије развоја и акционе планове. Велике суме новца су уложене у ове општине, а списак реализованих и започетих пројеката је огroman. На простору општине Прибој то су пројекти у области пољопривреде (за развој сточарства, воћарства, отварање предузећа за сакупљање и прераду шумских плодова, за прераду млека, меса, разне врсте обука), за развој малих и средњих предузећа из свих привредних грана, обезбеђивање нове опреме за чишћење и одржавање улица и зелених површина, у области здравства (нови ЕКГ монитори, реновирање педијатријског одељења), школства (изградња крова једне основне школе, нови столови и столице за ђаке, реконструкција подова и плафона, едукација ђака у разним областима), инфраструктуре (изградња и асфалтирање сеоског пута Калафати-Мажихи, што је највећи пројекат организације, поправка улица), изградња новог звучног и светлосног система у биоскопу и многи други⁶. У пријеполској општини су реализовани такође пројекти у области пољопривреде, за развој малих и средњих предузећа, реконструкција електричне мреже у Крушеву, рехабилитација уличног осветљења Бродарева, изградња пешачких стаза у парковима, асфалтирање многих сеоских путева, школских спортских терена, изградња водовода у Пријеполју, развој туризма и други⁷.

2. *UNDP (United Nation Development Project)* је важна организација при УН која је деловала и урадила важне пројекте на овим просторима у сарадњи са општинама. Најважнији пројекти су Стратегије развоја општине Пријеполје и Прибој (појединачно), у којима је анализирано постојеће стање за сваку општину, како природних, тако и људских и капиталних ресурса, и дата су четири приоритета развоја: развој малих и средњих предузећа (МСП), развој села (пољопривреда и сеоски туризам), развој локалне самоуправе и заштита животне средине. У општини Прибој урађен је Локални еколошки акциони план (ЛЕАП) под окриљем општине, а у сарадњи са УНДП-ом.

НВО са ниским степеном сарадње са локалном власти

На простору прибојске и пријеполске општине регистрован је већи број невладиних организација, али веома је тешко наћи неког од њихових

⁶ Уложена средства: CRDA-1 135 799,63\$, а заједница 2 055 898,63\$ на подручју прибојске општине; Извор: општинска управа Прибој

⁷ Уложена средства: CRDA-1 286 728,44\$, а заједница 2 677 797,35\$ на подручју пријеполске општине; Извор: општинска управа Пријеполје

представника а неке само фиктивно постоје. Мали број има канцеларије у којима обављају своје активности. Углавном се овим непрофитним нестраначким пословима баве људи из личних уверења, али и из хобија код својих кућа, док са друге стране имају своја стална запослења. Из тог разлога, мањи део представника НВО је анкетирани, тако да ће у наставку бити наведене само оне НВО до којих се могло доћи и њихови пројекти. Интересовање страних донатора за Србију временом је опадало, јер се више не налазимо на маргинама демократског друштва. Све теже се добијају донације на тему пројеката о заштити људских права, па се ова организација, као и многе друге, преоријентисала за пројекте из области културе.

1. *Грађанска акција за људска њрава* је невладина организација која постоји од 2004. године. Пројекти којима се баве њени чланови на почетку свог деловања били су везани за заштиту људских права. Неки од најважнијих пројеката су:

„Прибој-Пљевља – истина-помирење“ је пројекат који је финансиран од стране амбасаде Немачке, као одговор на постављени конкурс. Трајао је годину дана и реализован је до краја. То је истраживачки пројекат у ком су чланови организације обилазили села општина Прибој и Пљевља у којима су угрожавана права муслиманског живља и прикупљали податке потребне за пројекат. Са њима је ишла телевизијска екипа и снимала разговоре са становницима, који су емитовани на ТВ станицама Прибоја, Пријеполја и Пљеваља у виду кратке серије. Одржана је и комеморација жртвама Сјеверина. Пројекат је имао конкретне резултате: Фонд за хуманитарно право је подигао тужбу против државе за надокнаду материјалне штете сељацима чије куће су спаљене.

Пројекат „Регионална мрежа младих“ у донацији „Balkan trusth for democracy“, одвијао се кроз кратке семинаре, у трајању од годину дана. Циљ пројекта је био зближавање младих са Косова, из Црне Горе и Србије. Делимично је остварен, с обзиром на то да овако конципиран пројекат није могао дати неке конкретније резултате.

Минигрант (кратки пројекат) филмски фестивал „Слободна зона“, под покровитељством општине Прибој. Приказивани су нови филмови од којих је већина била са прошлогодишњег ФЕСТ-а. Улазак је био бесплатан, али је одзив био јако слаб, свега двадесетак људи је присуствовало пројекцијама. То је показатељ заинтересованости становника Прибоја, али и неопходности пројеката усмерених на културну едукација становништва.

Музички фестивал „Urban sing“ организован под покровитељством општине и уз донације бројних мањих и већих предузећа. Одзив је био јако добар током свих дана трајања фестивала. Извођачи су гостовали са разних страна: Сарајева, Београда, Суботице, Новог Пазара. Све је било медијски добро пропраћено, што на ТВ и радијским станицама, преко плаката и др.

Према мишљењу чланова ове НВО, главни разлог неповерења грађана према њиховом раду лежи у почетним пројектима, у којима су се разматрала права Муслимана, а то је осетљива тема у овој мешовитој средини. Проблем је такође и недовољна информисаност и незаинтересованост становништва.

2. *Еколошки њокреј Прибоја*, организација стара 5 година, а још увек ниједан пројекат није реализовала, иако су конкурисали са разним пројектима и добијали средства за њихово извршење. Неки од њих су: Пројекат за санацију сметлишта, финансиран од Фонда за развој Србије; Еколошка патрола која би директно била задужена за спречавање нарушавања животне средине на лицу места; пројекат за изградњу фабрике у којој би се од струготине правили брикети, у сарадњи са Пољопривредним факултетом у Новом Саду и други. По речима челника овог покрета, из политичких разлога ниједан од ових пројеката није реализован на подручју прибојске општине. Он сматра да је главни разлог што општина ниједном није изашла у сусрет управо његов изразито критичан однос према локалној власти. Новац који је био намењен за ове пројекте, који би опет требало да буду реализовани у сарадњи са општином, заправо је ишао у руке неких других организација које су одговарале политичкој клими локалних власти. Ниједан аргумент није наведен као доказ претходно изнетој тврдњи.

3. *Центар за истраживање у њолијици, Арјумениј* је најактивнија невладина организација у пријепољској општини која за циљ има научно и стручно истраживање у политици и изградњи цивилног друштва. Основана је 2004. године. Бројни су пројекти које је реализовала, али ће овде бити наглашени само они који су од већег значаја за развој локалне заједнице:

„Стратегија за смањење сиромаштва за општине Прибој, Пријепоље, Нова Варош и Сјеница“, пројекат који је трајао месец дана и до краја је реализован. Подржан је од тима потпредседника Владе за смањење сиромаштва, као директна донација. Организован је округли сто на којем су учествовали представници локалне самоуправе, НВО и политичких партија, где се разговарало о проблему сиромаштва на овом простору и договорило о предузимају одређених акција. Остварена је међусекторска сарадња. Све

је било пропраћено медијски, што преко локалних телевизијских станица, листова, разгласа и др.

Пројекат „Промоција институције омбудсмана у мултиетничким општинама Пријепоље, Прибој, Нова Варош и Сјеница“ трајао је 6 месеци. Одржана је конференција у Новом Пазару са представницима ЛСУ, НВО и политичких партија, у организацији Новосадског центра за регионализам и Санџачког одбора за заштиту људских права и слобода уз подршку Шведског хелсиншког комитета, а подржао га и Фонд за отворено друштво. Покренуте су заједничке иницијативе ових општина за увођење омбудсмана. Већ тим што су успели да се одрже ови мултиетнички састанци различитих страна, пројекат се може сматрати успешним. Састанци су емитовани на локалној телевизији, а саопштења су се давала и на радио-станицама. Ово је био пионирски подвиг, али омбудсман није уведен, јер је општинама остављено на избор да ли ће га увести или не. Главни разлог је наводно недостатак материјалних средстава.

Пројекат „Визија одрживог развоја Пријепоља“ је одговор на Стратегију развоја Пријепоља, која по њиховом мишљењу не може дати конкретне резултате. Финансиран је из сопствених средстава чланова ове организације. Пројекат је настојао да укаже на нереалност приоритета развоја општине презентованих у Стратегији. Организована је јавна трибина на којој је становништво износило своје мишљење о могућим приоритетима развоја. Највећа замерка Стратегији је враћање људи на село, јер су у овим крајевима уложени велики труд и напори да се од сељака направи индустријски радник, за шта су биле потребне три генерације, а сада се за пар година жели постићи обрнуто. Уместо тога, предлаже се ревитализација индустријске зоне и то не само помоћу малих и средњих предузећа, него и реструктурирањем и ревитализацијом већих фабрика, нарочито текстилне индустрије. Битни потенцијал за развој овог краја је такође и граница, чије предности треба искористити; затим рурални развој, као и предности мултиетничке средине. Највећу препреку у развоју представљају неактивност и незаинтересованост грађана.

„Локални еколошки акциони план- ЛЕАП“ , пројекат који се припремао 7 месеци са средствима добијеним од Холандске амбасаде. Ради дефинисања визије заједнице и артикулисања мишљења пријепољске јавности о проблемима у области животне средине, урађена је анкета на узорку од око 500 грађана, која је од помоћи за израду ЛЕАП-а. Урађена је потпуна анализа стања животне средине по најновијим показатељима, направљен је акциони

план у виду приручника и готов пројекат је предат локалним властима. У време када је рађена ова анкета, локалне власти нису прегледале пројекат и нису дале одговор овој организацији.

4. *Женска иницијатива Прибој* је основана марта 2001. године са циљем да промовише женска људска права, едукацију и оснаживање жена и омладине за укључивање у савремене друштвене токове. Чланови ове НВО реализатори су великог броја пројеката намењених едукацији жена: Курс информатике и енглеског језика; Различите, а једнаке-на путу за нови свет; Ја хоћу, могу и умем, где су се жене едуковале у области кулинарства, цветног аранжирања, кројења и шивења; Креатори сопственог живота (финансирала Светска банка за поспешење активизма младих у циљу развоја локалне заједнице) и други. Значајан пројекат је „Интеграција акција“ финансиран од Канадске амбасаде, преко Канадске агенције за међународни развој (CIDA), која за циљ има да помогне одрживом развоју земаља у развоју, смањи сиромаштво и понуди хуманитарну помоћ у потребним областима. Циљ пројекта је јачање сарадње између институционалних механизма и цивилног друштва у Прибоју ради сачињавања заједничке стратегије, изналагање механизма сарадње са јавним службама и јачање Мреже за унапређење положаја жена у локалној заједници у јавном и политичком животу, на тржишту рада, у образовању, здравству. У склопу ових пројеката чланови ове НВО учествовали су у бројним семинарима и конференцијама у којима су стицали знање, које им је користило у каснијим пројектима и које су преносили на остале учеснике. Сваки пројекат је медијски праћен. Локалне власти су одобравале ове пројекте, али нису учествовали у њиховој реализацији. Дакле, имали су њихову подршку, али не и потпуну сарадњу.

5. *Београдски центар за људска људска права* – Канцеларија у Прибоју је отворена 2001. године. У току досадашњег рада Канцеларија је у сарадњи са Београдским центром организовала и реализовала разне активности: мини фестивал „Један свет“; трибине за пројекат „Мултиетнички односи и људска права“; „Могућности економског развоја прибојске привреде у оквиру стратегије економског развоја Србије и развоја локалне самоуправе“ и многи други.

6. *Удружење грађана Едукиџлан-Прибој*, основано 2006. године, са циљем да се изради Стратегије одрживог развоја туризма на подручју Југозападне Србије, на основу које би се оживљавела сеоска домаћинства и стварило повољније социјално, економско и политичко окружење у којем би НВО могле деловати. Започета је реализација пројекта „Адаптације школског

објекта у МЗ Бучје“, који финансира CARE и општина Прибој, а у циљу развоја сеоског туризма. Локално становништво је консултовано по овом питању на самом почетку пројекта и дало је сагласност, а о ефектима се може говорити тек кад пројекат буде завршен.

7. На подручју пријепољске општине нарочито је значајан и занимљив рад организације *Инфобус*. Њихове активности су везане за информисање јавности и едукацију становништва, посебно угрожених, социјално запостављених, сиромашних, мањина и у руралним пределима. У њиховој организацији остварени су бројни курсеви рада на рачунару, учење основних, али и графичких програма, курсеви за језике, мобилна библиотека у којој су поред књига стављени на располагање и ЦД издања... Уз потпуну сарадњу са локалним властима ради се и пројекат „Информациона стратегија општине“.

Закључна разматрања

На основу претходне анализе може се закључити да и поред релативно великог броја невладиних организација на простору прибојске и пријепољске општине, мањи део је активан, а још мањи заиста успешан. У овим малим срединама приметан је велики утицај политике на активности НВО. Оне које су под окриљем општине успевају да реализују своје идеје, док оне којима су локалне власти спољашњи актер, не успевају увек да остваре своје активности. Међутим, није једини проблем у локалним властима. Оба сектора би требало да раде на побољшању међуодноса, али и грађани у томе имају значајну улогу. Локалним властима је ово релативно нови облик сарадње и због тога се реализују само они пројекти који су и њима у интересу. Требало би едуковати локалне власти за сарадњу са невладиним сектором, за боље односе са њима, за прихватање критика од НВО, које су управо ту да надоместе недостатке ЛСУ, укажу им на мане, дају неке нове идеје и помогну у раду. Они не морају увек бити у конфликту, већ се међу њима може створити таква повољна „клима“ у којој би једни друге допуњавали. Треба дати шансу свим пројектима који могу допринети добробити целокупне заједнице, свим грађанима а не само појединцима, без обзира на то која их организација предлаже.

Постоји проблем и у унутрашњој организацији самог невладиног сектора. На том пољу би требало много тога урадити како би се стекло поверење грађана и локалне власти. Да би се више о томе сазнало, у анкети је постављено питање: „Који је разлог неповерења према раду НВО?“ Многи грађани верују

да иза сваке активности невладиних организација стоји скривени циљ, а то је новац, а ређе неки политички идеали. Због тога, њихов рад требало би да буде знатно транспарентнији, не само у финансијском већ и програмском смислу. Деловање НВО, али и локалних власти, требало би да буде доступно јавности, која ће имати увид у то шта је њихова мисија, које су предузете активности, колико средстава је добијено и како распоређено итд. Као што је раније наведено, веома је битан отворен приступ информацијама и успостављање легалног оквира за њихову примену. Наша земља би требало што пре да ратификује Архуску конвенцију и да крене са њеном применом.

Још један велики проблем је неповерење, незаинтересованост и неактивност грађана. Невладине организације немају довољна капацитета и не раде на промоцији својих активности, па се уз лошу представу о њима стечену из претходног периода, логично што грађани немају у њих поверења. Питање је како ангажовати незаинтересовану јавност и неактивне грађане да учествују у решавању питања битних за њих и средину у којој они живе. Невладин сектор би могао да организује грађанске кампање у којима ће подстицати на њихово учешће и едукацију у виду тренинга из разних области. Представници НВО би требали да имају своје место у скупштини општине, своје термине на локалним телевизијским станицама, представника у канцеларијама месних заједница, где ће се радити на програмима унапређења живота грађана, како би се заиста видело да они могу да помогну у задовољавању потреба грађана и буду „тело“ преко кога ће моћи да делују.

Уопште узев, планерски поступак и доношење одлука на нивоу локалних заједница би требало да се подигне на један виши и објективнији ниво у коме ће се укључивати јавност од самог почетка, и треба саслушати сваку страну, јер решење неког проблема баш лежи у онима којих се највише тиче.

*Рад је део истраживања у оквиру
пројекта 146011 финансираног од
стране Министарства за науку
Републике Србије*

Литература

Вујошевић М. (2004). Рационалност, легитимитет и имплементација планских одлука. Новије теоријске имплементације и поуке за планирање у транзицији. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије

Вујошевић М. (2006). Нова генерација европских докумената одрживог развоја, транзиција у Србији и Црној Гори и поуке за планирање. У Европске стратегије и политике у локалној заједници (стр. 65-109). Београд: Фонд центар за демократију

Лазаревић Бајец Н. (2004). Повезивање концепта стратешког планирања са локалним просторним планом. У Планирање развоја локалне заједнице (стр. 19-45). Београд: Институт за просторно планирање Географског факултета Универзитета у Београду, Београд: Асоцијација просторних планера

Павличић С. и др. (2007). Водич за НВО у заштиту животне средине. Ваљево: Издавачка станица Петница

Радељић Н. (2006): Међусекторска сурадња и развој локалне заједнице. У Европске стратегије и политике у локалној заједници (стр. 193-207). Београд: Фонд центар за демократију

Петовар К. (2002): Социјални развој и регионализација јавних служби. У Регионални просторни план административног подручја Београда. Београд: Урбанистички завод Београда

Петовар К. (2002): Јавне службе као део урбанистичког планирања и политике једнаких могућности. У Европске стратегије и политике у локалној заједници (стр. 125-145). Београд: Фонд центар за демократију

Стефановић И., Милић Ђ. (2007). Примена Хабитат Агенде и Агенде 21 за дефинисање елемената стратегије развоја планског подручја. Зборник радова Географског института „Јован Цвић“ САНУ, Књ. 57, стр. 341-345

Ђирковић М. (2007). Промене у мрежи насеља просторно-функционалног подручја Пријепоља. Зборник радова Географског института „Јован Цвић“ САНУ, Књ. 56, стр. 77-93

Чолић Р. (2005): Партиципација у одлучивању на нивоу локалних стратешких планова. У Планска и нормативна заштита простора животне средине. Београд: Асоцијација просторних планера Србије, Београд: Географски факултет

*** (1998): Конвенција о доступности информацијама, учешћу јавности у одлучивању и доступности правосуђа у питањима која се тичу животне средине. Архус, Данска

*** (2008): Анкета спроведена у општинама Прибој и Пријепоље

Summary

Population participation in decision-making, development projects and their implementation, which is related to the development of local communities, it is very important in today's strategic planning process. The advantage of strategic planning should be the specifics of these communities, with the understanding of existing problems and advance resolution of the conflict in the area. This can be achieved only in cooperation with local authorities to all interested actors.

NGOs are an important lever in the implementation of the cooperation, because through them people usually stood, and take for their rights. In order to know how the participation of population in issues that are important for the environment in which they are located, what is their view of the NGOs and the willingness of the association, how many active NGOs and provide any results, conducted the survey in the municipalities of Priboj and Prijepolje. The results of this survey show that there exists a large number of NGOs in the region, but not all active. According to the data obtained in the field, there are two types of non-governmental organizations dealing with matters of financing NGOs and corporation with local authorities: NGO with the highest standards of corporation with authorities, that are financed partly or in whole from the local budget and the other group with low standard of corporation. There are several problems that the participation of population and their association through the NGO sector is limited: lack of governmental and non-governmental sector of the compromises and cooperation, problems in the internal structure of NGOs, citizens' mistrust, low transparency in the work and the like. Generally, decision-making at the level of local communities should be built to a higher level and the objective will be to involve the public from the beginning, and should listen to each side, as a solution to the problem may not lie in those who are most concerned.